

Barnomsorgsmarknaden i EU

Vilken potential finns för svenska företag att tillhandahålla barnomsorg i Europa?

almeGa

Innehåll

Stora möjligheter för svenska företag att erbjuda barnomsorg i Europa	2
Barn och barnomsorg i EU	3
- Barn under sex år	3
- Barn i barnomsorg	5
Finansiering och kostnader för barnomsorg	6
Marknadsvärden för barnomsorgstjänster	8
Historiska orsaker till skillnader mellan länderna	11
Barnomsorg i Tyskland	13
Barnomsorg i Storbritannien	15
Barnomsorg i Spanien	17
Avslutande ord	19
Summary in English	20
Referenser	21

Mikael Elinder* Rapport för Almega, 10 augusti 2010

Stora möjligheter för svenska företag att erbjuda barnomsorg i Europa

I Sverige finns en lång och stark tradition av barnomsorg. 82 procent av alla barn i åldern ett till fem år deltar i förskoleverksamhet (Skolverket, 2010). I rapporter från OECD och EU (OECD, 2006a; OECD 2009; EU 2002) lyfts Sverige fram som en förebild för andra länder. Detta är lätt att förstå. I Sverige har barnen det bra. Enligt en rapport från OECD om barns välbefinnande är Sverige det enda land som rankas bland de tio bästa för samtliga av de sex indikatorer över barns välbefinnande som presenteras (OECD, 2009).

God tillgång till barnomsorg lyfts ofta fram som en nyckelfaktor för att öka kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. I ljuset av de demografiska utmaningar som stora delar av Europa står inför, med en åldrande befolkning, finns ett mycket stort intresse för reformer som kan öka arbetskraftsdeltagandet (Blackburn, 2006). Att föräldrarnas kostnader för barnomsorg påverkar kvinnors arbetskraftsdeltagande finns det flera studier som visar (se Lundin m. fl. 2009 för en utmärkt genomgång av studier på detta område).¹ Att döma av de studier som undersökt hur barnomsorgskostnader påverkar fertilitet verkar lägre barnomsorgskostnader även leda till att fler barn föds (se Mörk m. fl. 2008 för en analys av Sverige och d'Addio och d'Ercole 2005 för en studie av OECD länder). Hur barnomsorg organiseras och finansieras framstår därför som mycket viktigt för barnen och ur ett samhällsekonomiskt perspektiv.

Av tradition har barnomsorg i Sverige främst drivits i offentlig regi med inslag av föräldrakooperativ. Under de senaste två decennierna har lagändringar gjort att det är fritt fram för privata företag att driva förskoleverksamhet. Hösten 2009 var drygt 8 procent av alla förskolebarn inskrivna i förskolor som drivs i bolagsform (Skolverket, 2010). Privata förskolor lyder under samma regelverk och finansieras på samma sätt som offentliga förskolor. Det är förskolans läroplan som styr den pedagogiska verksamheten och föräldrar betalar en mindre del av kostnaderna medan huvuddelen finansieras via skattsedeln. Detta samarbete mellan stat, kommuner och privata företag ger Sverige en unik möjlighet att sprida den svenska förskolemodellen till andra länder. Medan kommuner i princip saknar möjlighet att bedriva verksamhet utanför den egna kommunens gränser har privata företag både incitament och juridisk möjlighet att etablera verksamhet där den efterfrågas, oavsett om det är i en annan del av Sverige eller i andra länder. I Sverige finns unik kunskap om hur barnomsorg organiseras och genomförs så att både barns och föräldrars intresse tillvaratas, samtidigt som verksamheten är samhällsekonomiskt motiverad.

Utmaningen för svenska företag inom barnomsorg ligger idag därför i att erbjuda barnomsorg av hög kvalitet, och som är anpassad till föräldrarnas behov, till andra länder i Europa där efterfrågan på barnomsorg är mycket stor.

Att utveckla barnomsorgen så att tillgängligheten ökar är en viktig fråga inom EU. Redan i Lissabonstrategin uppmärksammades ökad tillgänglighet till god barnomsorg som en nyckelfaktor för att uppnå målen om ökad sysselsättningsgrad. För kvinnor sattes målet att sysselsättningen skulle öka från 51 procent till över 60 procent till år 2010. I Barcelona 2002 sattes explicita mål för barnomsorg. År 2010 skulle minst 90 procent av alla barn från tre års ålder till skolålder vara inskrivna i förskola eller motsvarande. För barn under tre år sattes målet till 33 procent. Trots att målet om att 60 procent av alla kvinnor i arbetsför ålder skulle vara sysselsatta inte uppnåddes så har målet höjts i EU:s nya strategi för smart och hållbar tillväxt för alla. Fram till 2020 ska 75 procent av befolkningen vara sysselsatt. Det innebär i praktiken att kvinnors deltagande på arbetsmarknaden måste öka markant. Man säger också att ”tillgången till barnomsorg och vård av anhöriga kommer att vara viktig i detta hänseende”. (Europeiska kommissionen 2010, s. 20). Att det finns ett starkt intresse för att få fler barn i formell barnomsorg inom EU råder det således inget tvivel om. Tjänstedirektivet gjorde det möjligt för företag från vilket EU-land som helst att sälja sina tjänster i samtliga EU-länder. I direktivet undantas dock barnomsorg, men det är delvis oklart hur detta ska tolkas. Men det står ändå klart att förutsättningarna för svenska företag att bedriva barnomsorg i andra EU-länder ökat under senare tid. Det verkar därför som att det finns synnerligen goda förutsättningar för företag som bedriver förskolor i Sverige idag att kunna expandera till andra EU-länder.

2008 fanns det mer än 30 miljoner barn som var fem år eller yngre i EU:s 27 medlemsländer. Enligt beräkningar som redovisas nedan uppskattas marknaden omsätta mellan 137 och 280 miljarder euro per år. Eftersom endast 26 % av alla barn under tre år och 84 % av barn mellan tre år och skolålder deltar i formell barnomsorg finns det oerhört stora möjligheter att ta del av en marknad som förväntas växa mycket fort under de kommande åren. En marknadsandel om en procent motsvarar 1,4 till 2,8 miljarder euro per år.

---

¹Lundin m. fl. (2009) finner däremot att de ytterligare sänkningar i barnomsorgsavgifter, som maxtaxan i Sverige medförde, inte ökat kvinnors arbetskraftsdeltagande.

Barn och barnomsorg i EU

Det står helt klart att barnomsorgsmarknaden är växande inom EU, även om skillnaderna mellan länderna är mycket stora. Ett fåtal länder når upp till Barcelonamålen, medan många har långt kvar. I flera av de nya medlemsländerna uppvisar barnomsorgen stora brister, medan i många av de äldre medlemsländerna så är barnomsorgen relativt väl utbyggd. I dessa länder diskuteras främst hur kvaliteten ska kunna förbättras och hur öppettider kan anpassas så att förvärvsarbete underlättas (Blackburn, 2006).

Varje land inom EU har sitt eget sätt att organisera barnomsorgen på. För att förstå i vilken utsträckning barnomsorg är tillgänglig, hur efterfrågan ser ut, hur den finansieras osv. krävs i princip en djupare studie av varje enskilt land. Innan vi ger oss in på att beskriva situationen i detalj för Tyskland, Storbritannien och Spanien, redovisas i detta avsnitt ett antal indikatorer, som trots de stora skillnaderna mellan länderna, bidrar till att ge en översiktlig bild av hur barnomsorgen är organiserad och hur marknaden ser ut. I det följande presenteras bland annat uppgifter över hur många barn det finns i EU, hur stor andel av barnen som är inskrivna i formell barnomsorg och hur barnomsorgen finansieras. Avsnittet avslutas med beräkningar av marknadsvärden för barnomsorgstjänster i EU. Det ska noteras att all statistik inte finns för alla medlemsländer. För de senaste medlemmarna Rumänien och Bulgarien saknas i många fall uppgifter. För samtliga indikatorer redovisas så aktuella siffror som möjligt.

Barn under sex år

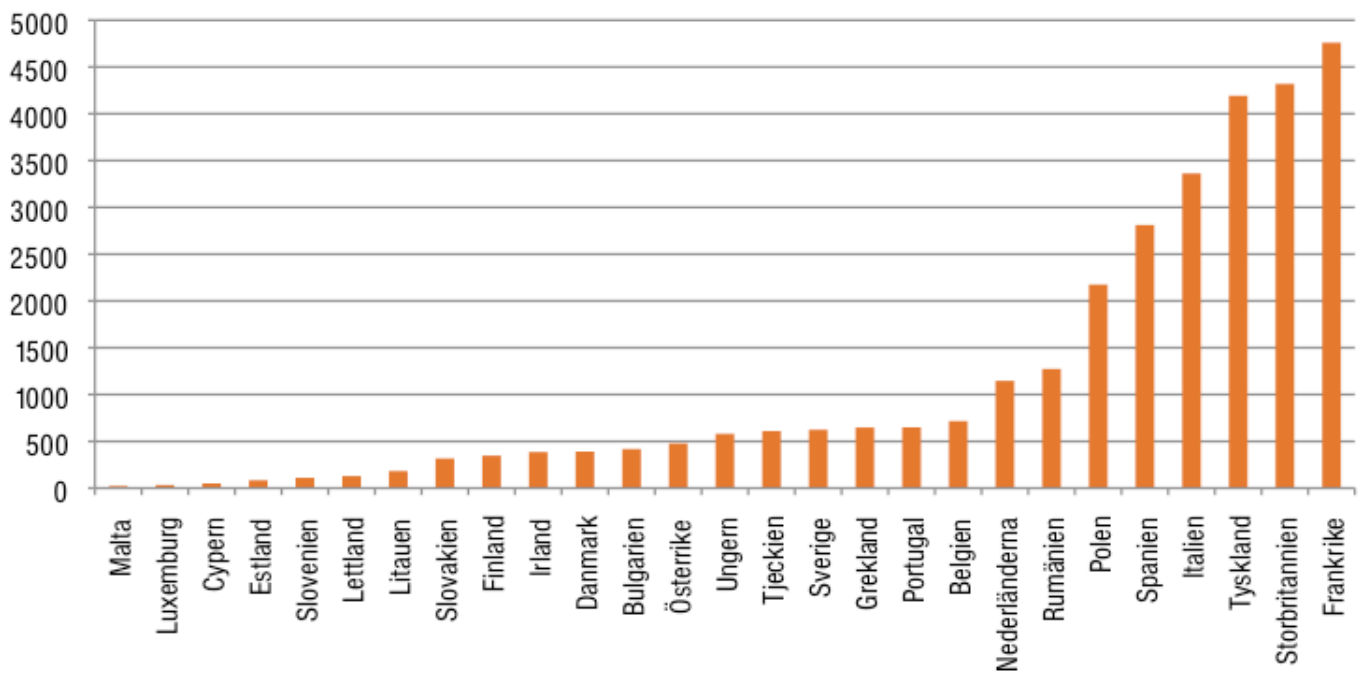
Hur underlaget för barnomsorg ser ut, dvs. hur många barn under sex år det finns i EU:s medlemsländer är centralt för att kunna bedöma storleken på marknaderna. Enligt Eurostat fanns det 2008 uppskattningsvis 30,8 miljoner barn i denna åldersgrupp. De är relativt jämnt fördelade över åldrarna, dock med något fler barn i de yngre åldrarna. Figur 1 visar antalet barn under sex år för varje medlemsland. Drygt 63 procent alla dessa barn återfinns i de fem största länderna: Frankrike, Storbritannien, Tyskland, Italien och Spanien. På grund av det stora antalet barn i dessa länder är de viktiga marknader för barnomsorg i Europa. För att bedöma hur situationen kommer att se ut framöver är det även intressant att se hur antalet barn förväntas utvecklas under de närmsta tio åren. Eurostats befolkningsprognoser visar dock att antalet barn under sex år kommer att vara relativt konstant i EU. Att öka barnafödandet är dock en prioriterad fråga i många EU länder, bland annat för att möta de utmaningar som en åldrande befolkning

innebär. Som syns i Figur 2 är fertilitetstalen² i samtliga EU-länder under två. I Slovakien är fertilitetstalet så lågt som 1,25 medan det i Sverige ligger på 1,91. Endast Storbritannien, Frankrike och Irland ligger högre än Sverige. Det är rimligt att tänka sig att länder med låga fertilitetstal kommer att genomföra reformer för att öka barnafödandet, såsom att öka tillgänglighet till barnomsorg.

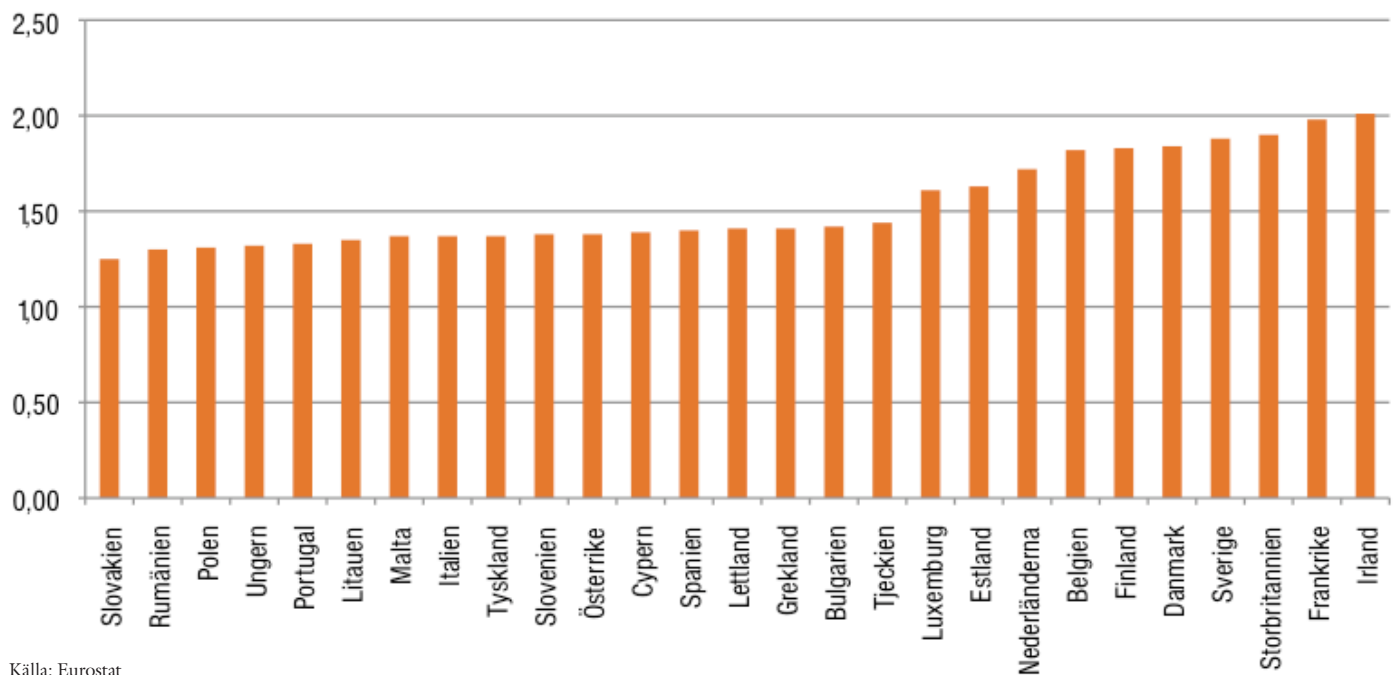
²Fertilitetstalen återspeglar hur många barn varje kvinna förväntas föda under sin livstid.

Figur 1: Antal barn under sex år (2008)

Källa: Eurostat

Figur 2: Fertilitetstal (2007)

Källa: Eurostat

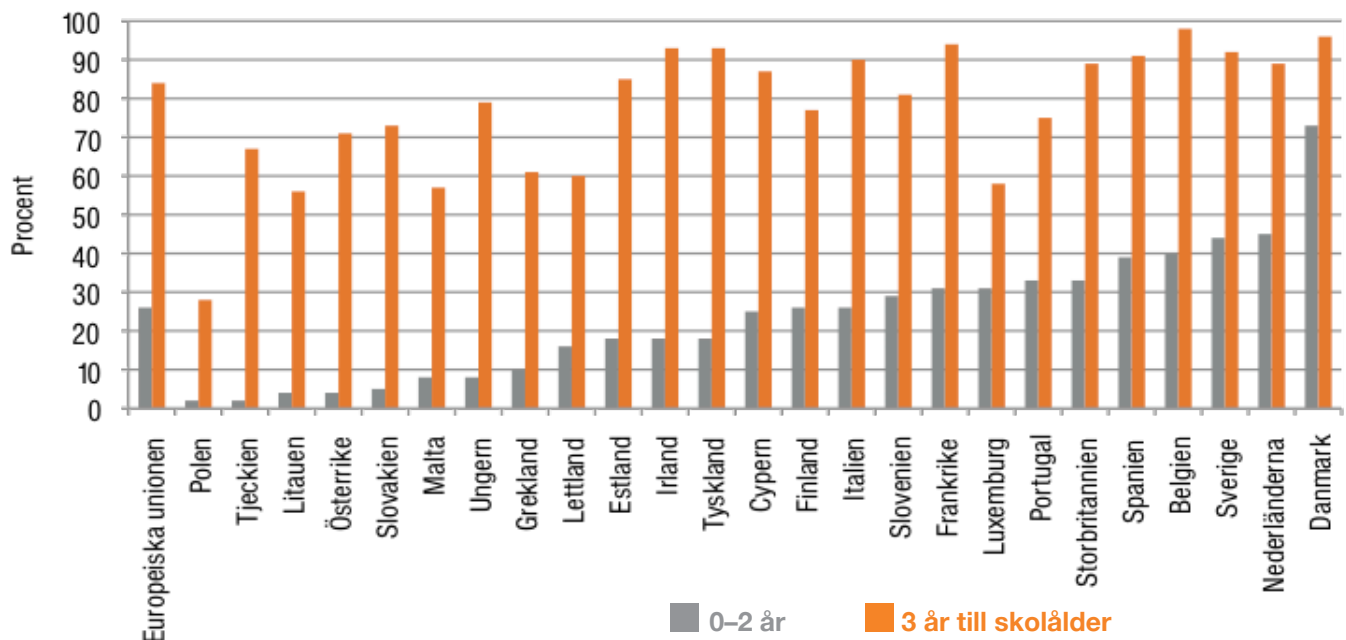
Barn i barnomsorg

För att få en uppfattning om hur barnomsorgssituationen ser ut inom EU är det centralt att veta hur vanligt förekommande det är att barn deltar i barnomsorg utanför hemmet. Att varje EU-land har sitt eget unika sätt att organisera barnomsorg på gör det dock svårt på ett enkelt och rättvisande sätt ge en bild av hur barnomsorgen är organiserad. Totalt finns det minst 136 olika barnomsorgsformer i EU, varav de flesta länder erbjuder mellan fem och elva olika formella barnomsorgsformer.³ I samband med att Barcelonamålen formulerades så startade ett omfattande arbete med att samla in statistik om barnomsorg från de enskilda länderna. Barnomsorgen skiljer sig mellan länderna ifråga om utbud, efterfrågan, kvalitet, omfattning och finansiering. Trots detta så finns det nu en del statistik som med försiktighet kan användas för jämförelser mellan länder och för att utvärdera i vilken utsträckning Barcelonamålen uppnås.

2006 var 26 procent av alla barn under tre år inskrivna i någon typ av formell barnomsorg medan motsvarande siffra för barn mellan tre år och skolålder var 84 procent. Figur 3 visar

hur stor andel barn i olika åldersgrupper som deltar i formell barnomsorg i 25 av EU:s 27 länder. I genomsnitt är 84 procent av barnen mellan tre år och skolålder inskrivna i barnomsorg och åtta länder lever upp till Barcelonamålen om 90 procent och några ligger väldigt nära. Ett fåtal länder ligger betydligt lägre, däribland Polen som uppvisar den lägsta siffran med endast 28 procent av barnen över tre år i barnomsorg. Motsvarande siffror för barn under två år visar att EU-snittet ligger på endast 26 procent. Sju länder har uppfyllt Barcelonamålet för denna ålderskategori. Variationerna mellan länderna är dock mycket stora. I Tjeckien var endast två procent av de yngre barnen inskrivna i barnomsorg. I Danmark var motsvarande siffra 74 procent. I Sverige beräknades 44 procent av alla barn under två år vara inskrivna i förskola. Att siffran inte blir högre i Sverige beror på att barn under 1 år inte erbjuds plats i förskolan. Sammantaget visar siffrorna tydligt att barnomsorgen är väl utbyggd i vissa länder medan den fortfarande har mycket stor tillväxtpotential i de allra flesta länderna. Det stora antalet små barn tillsammans med barnomsorgssystem som långt ifrån är fullt utbyggda, lämnar stort utrymme för nya aktörer att vara med och bygga ut barnomsorgen i EU.

Figur 3: Andel barn inskrivna i formell barnomsorg uppdelat i åldersgrupper (2006).

Källa: Europeiska kommissionen (2008). Originaldata kommer från Eurostat: EU-SILC 2006.
Not: Uppgifter för Bulgarien och Rumänien saknas.

³Med formell barnomsorg menas t.ex. förskolor, daghem, familjedaghem, nurseries, crèche, och kindergarten. Barnomsorg som tillhandahålls av släktingar eller av t.ex. barnflickor räknas inte som formell barnomsorg.

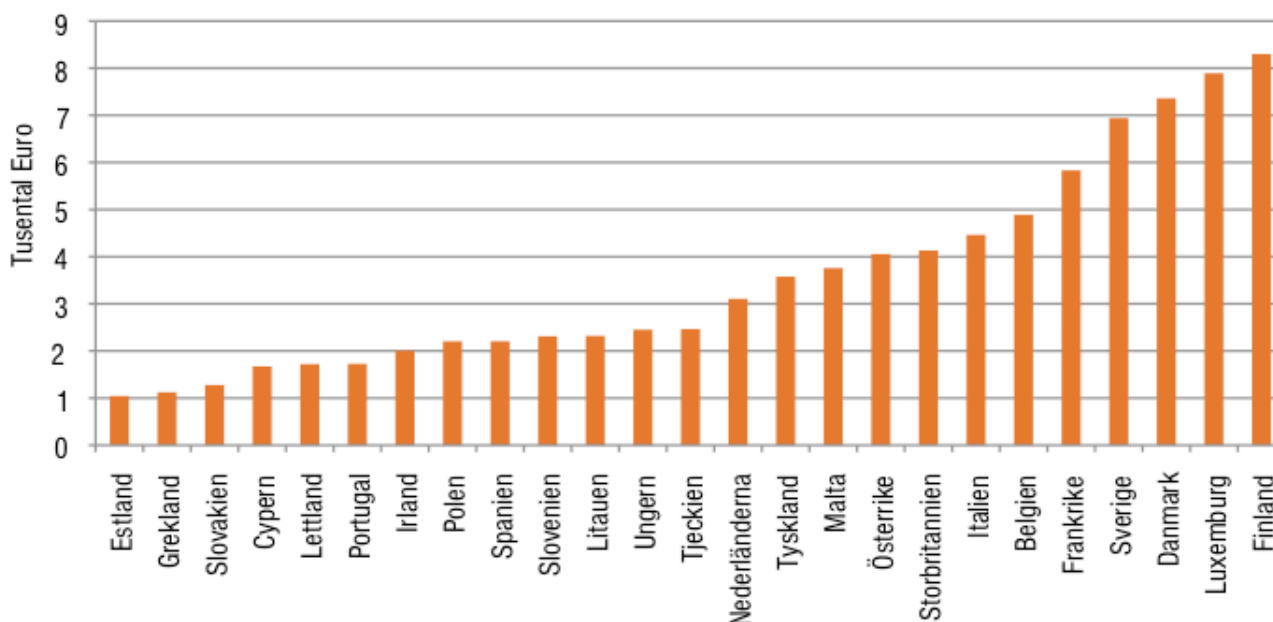
Finansiering och kostnader för barnomsorg

I vilken mån föräldrar väljer att låta sina barn ta del av formell barnomsorg, tar hand om dem själva, eller arrangerar någon annan lösning beror i hög utsträckning på i vilken mån formell barnomsorg finns tillgänglig till en rimlig kostnad. För att kunna göra en bra uppskattning av hur mycket marknaden potentiellt är värd behövs siffror för hur mycket barnomsorgen kostar per barn. Sådana uppgifter är mycket svåra att ta fram. Anledningen är att i samtliga EU-länder finansieras barnomsorgen både med offentliga medel och genom avgifter som föräldrarna betalar. Avgifterna beror ofta på föräldrarnas inkomst och i vilken utsträckning barnomsorg nyttjas. Detta gör att det är svårt att beräkna hur mycket föräldrarna i genomsnitt betalar för ett barn i barnomsorg. I vissa länder, t.ex. Nederländerna, bidrar även arbetsgivarna med finansiering men det saknas ofta uppgifter på hur stor del av finansieringen som arbetsgivarna står för. Uppgifter om offentliga kostnader för barnomsorg är inte heller problemfria.

Många länder ger t.ex. skatterabatter eller direkta bidrag till föräldrar. Denna typ av stöd kan vara mer eller mindre öronmärkt för barnomsorg. Därför är det svårt att veta hur stor del som går till barnomsorg och om det ska räknas som en kostnad som de offentliga eller föräldrarna står för. Med dessa problem i åtanke görs här ett försök att översiktligt beskriva hur medlemsländerna skiljer sig åt avseende hur mycket resurser som satsas på barnomsorg och hur i vilken utsträckning det offentliga respektive föräldrarna finansierar barnomsorgen.

I Figur 4 visas hur mycket offentliga medel som satsas per barn i barnomsorg. Variationerna är mycket stora. I Finland, som har de högsta kostnaderna per barn, satsas mer än åtta gånger så mycket per barn som i Estland som satsar minst. Skillnaderna blir dock mindre om man beaktar att kostnadsläget också skiljer sig mellan länderna. Men det kvarstår likväl stora skillnader mellan länderna.

Figur 4: Offentliga barnomsorgskostnader per barn i barnomsorg (2005)

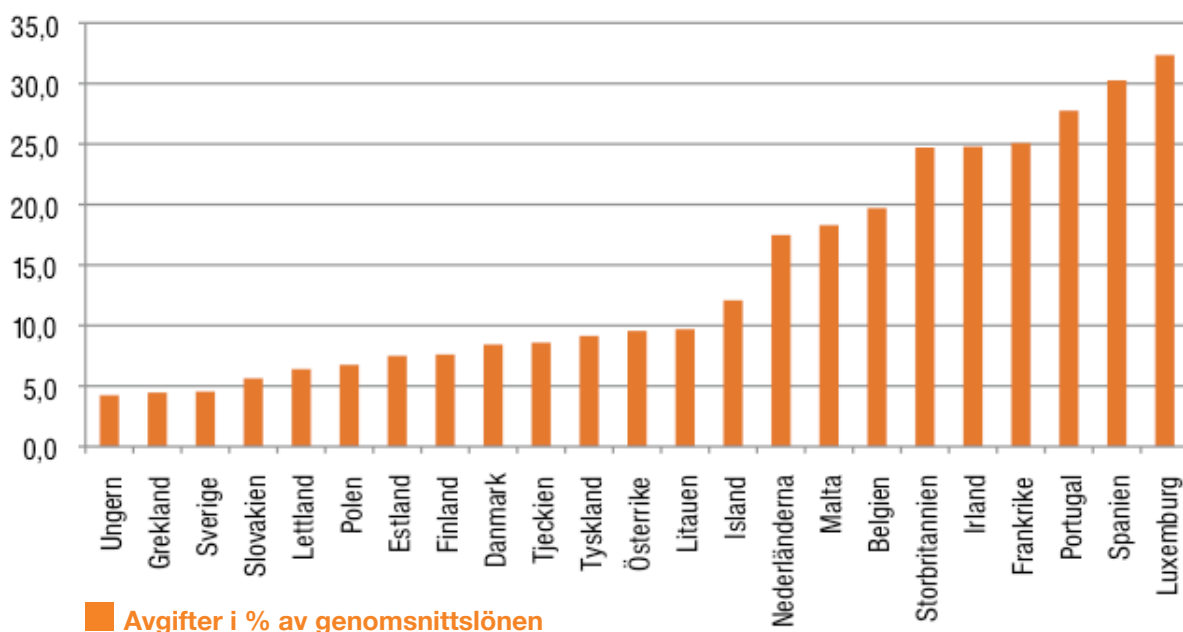
Källa: OECD Family Data Base.

Not: Data saknas för Bulgarien och Rumänien.

Det är dock inte bara offentliga medel som finansierar barnomsorgen. I samtliga länder bidrar föräldrarna med en betydande del av barnomsorgskostnaderna. Figur 5 visar barnomsorgsavgifter för en tvååring som andel av en genomsnittslön. I vissa länder är kostnaderna ytterst modesta för föräldrarna. I Ungern, Grekland och Sverige utgör avgifterna mindre än fem procent av genomsnittslönen.⁴

I flera länder är kostnaderna betydande. I Luxemburg är de så höga som 35 procent av en genomsnittslön. Eftersom kostnaderna normalt varierar mellan regioner, beroende på föräldrarnas inkomster, utnyttjandegrad etc. så baseras de presenterade siffrorna av nödvändighet på antagande kring hur en representativ situation ser ut. För detaljer om detta se OECD (2006b).

Figur 5: Barnomsorgsavgifter för en tvååring i barnomsorg (2004)

Källa: OECD statistics

⁴Detaljer angående hur genomsnittslönerna är beräknade finns i OECD (2007), sidan 183 och framåt. Det kan dock noteras det är bruttolöner som avses, alltså före skatt har dragits och eventuella bidrag erhållits.

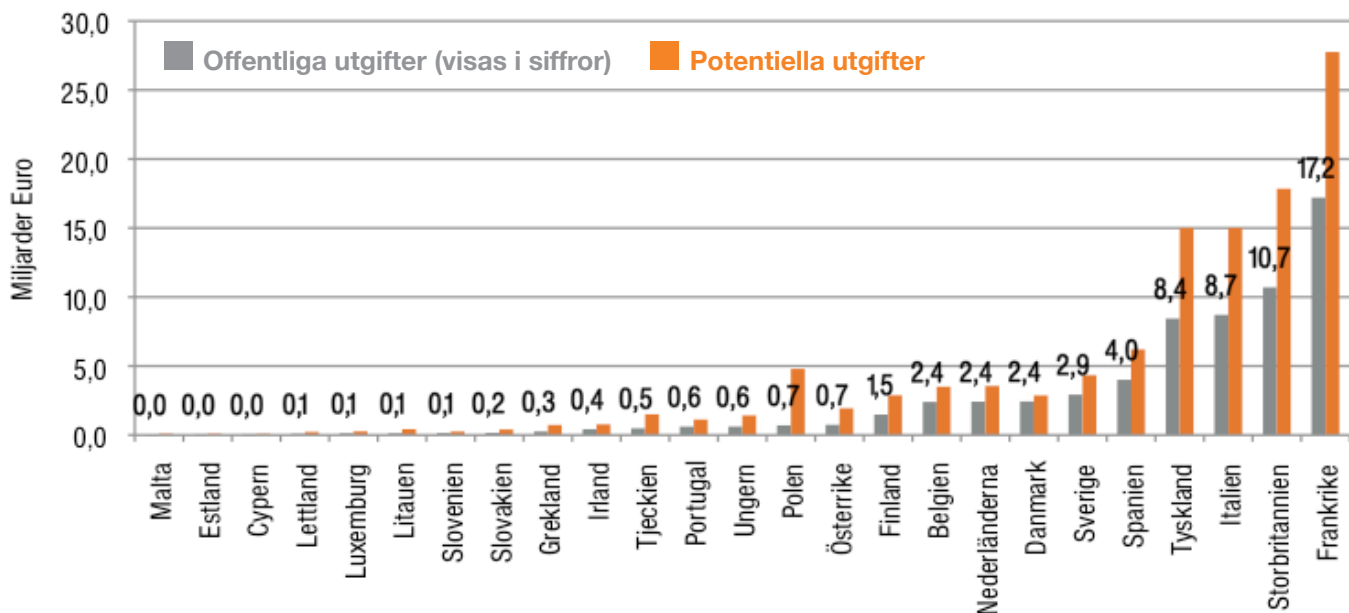
Marknadsvärden för barnomsorgstjänster

I de flesta länderna så finansieras barnomsorgen till mycket stor del av avgifter som föräldrarna betalar och genom offentliga medel, antingen direkt till förskolorna eller genom riktade bidrag till föräldrarna. Det finns dock några länder, där även andra aktörer bidrar till finansieringen. Som tidigare nämnts så betalar t.ex. arbetsgivarna en del av kostnaderna i Nederländerna. För att beräkna hur mycket resurser som totalt avsätts till barnomsorg i de olika länderna bör man därför i första hand försöka summera hur mycket offentliga medel och hur mycket föräldrarna spenderar på barnomsorg. Detta kan dock vara en underskattning av de totala resurserna som avsätts till barnomsorg. För att bedöma värdet på en tillväxtmarknad är det dessutom värt att försöka beskriva hur mycket som marknaden potentiellt kan omsätta. I detta fall rör det sig alltså om en hypotetisk situation där barnomsorgen är fullt utbyggd. Det är naturligtvis inte realistiskt att alla barn under sex år kommer att delta i barnomsorg under

överskådlig framtid. Men en sådan beräkning kan ändå vara värdefull då den visar ett tak för hur mycket marknaden kan tänkas omsätta.

I Figur 6 visas hur mycket offentliga medel som totalt satsas på barnomsorgen i de enskilda länderna, samt hur mycket som skulle ha satsats om alla barn deltog i barnomsorg. Det har här antagits att kostnaden per barn är konstant. Som framgår av figuren är skillnaderna enorma mellan länderna. De fem största länderna står för en mycket stor andel av de totala offentliga resurserna som satsas på barnomsorg i EU. De tio länder som satsar minst lägger jämförelsevis en försvinnande liten andel av de totala resurserna som satsas av EU-länderna. Även om dessa tio länder skulle bygga ut barnomsorgen till sin fulla potential skulle det inte ändra bilden. Det är framförallt i Frankrike, Storbritannien, Italien, Tyskland och Spanien som de stora marknaderna finns.

Figur 6: Potentiella och verkliga offentliga utgifter för barnomsorg (2005)

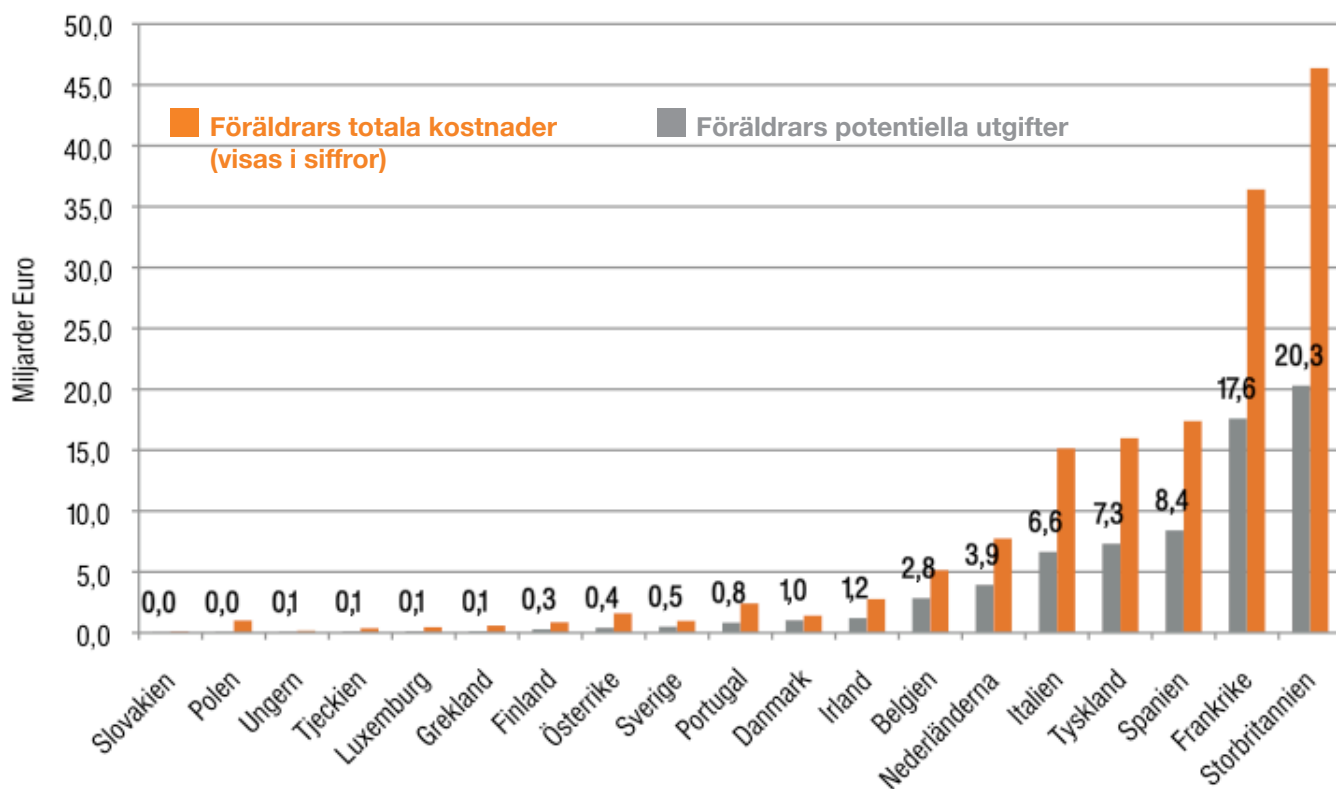

Källor: Egna beräkningar baserade på uppgifter från Source OECD och Eurostat.
Not: Uppgifter saknas för Bulgarien och Rumänien.

För att få en bild av hur mycket som satsas bör även föräldrarnas bidrag tas med i beräkningarna. För att ta fram ett sådant mått utgår jag från uppgifterna om hur stor andel av en genomsnittslön som går till barnomsorgsavgifter i varje land. Tillsammans med uppgifter om genomsnittslönen, valutakurser, antal barn i olika åldersgrupper och inskrivningsandelar så kan en totalsumma beräknas. Figur 7 redovisar dessa beräkningar. Det framgår att det återigen är Storbritannien, Frankrike, Spanien, Tyskland och Italien som de stora summorna satsas. Under antagandet att föräldrarnas kostnader för

barnomsorg inte ändras så förblir bilden den samma även om alla barn skulle delta i barnomsorg. Genom att summera de totala offentliga kostnaderna med föräldrarnas kostnader för barnomsorg fås en uppskattning av hur mycket som omsätts på de enskilda ländernas barnomsorgsmarknader. Denna summa kan ge en fingervisning om marknadernas storlek, även om de är behäftade med en hel del osäkerhet. Eftersom andra finansörer än det offentliga och föräldrarna inte är med i beräkningarna är det rimligt att tro att uppskattningarna ligger i underkant.

Figur 7: Beräknade barnomsorgskostnader för föräldrar (2005)

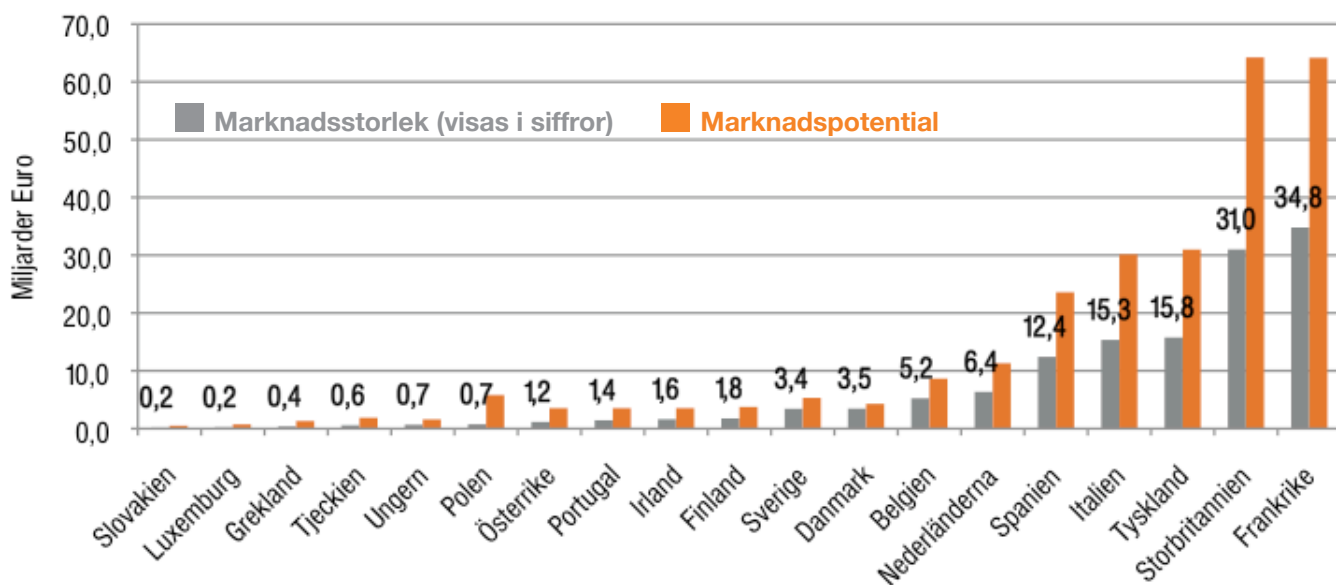

Källa: Egna beräkningar baserade på uppgifter från Source OECD och Eurostat.
 Not: Uppgifter saknas för Bulgarien, Cypern, Estland, Lettland, Litauen, Malta, Rumänien och Slovenien.

De potentiella värdena som antar att alla barn deltar i barnomsorg är å andra sidan med mycket stor sannolikhet överskattningar av vad marknaderna realistiskt kan omsätta inom en rimlig framtid. Tillsammans ger de dock ett intervall i vilka varje lands marknadsvärde kan tänkas ligga under de närmsta åren. Figur 8 presenterar dessa siffror. Som väntat är det i Frankrike, Storbritannien, Tyskland, Italien och

Spanien som de stora marknaderna återfinns. Totalt beräknas marknadsvärdet för hela EU till ca 137 miljarder euro, varav 80 procent utgörs av de fem största länderna. Om alla barn skulle delta i formell barnomsorg skulle den totala marknadsstorleken uppskattas till ca 280 miljarder euro, men det är som tidigare nämnts en skattning som överskattar marknadsvärdet åtminstone för det närmsta årtiondet.

Figur 8: Totala marknadsvärden för barnomsorgstjänster (2005)

Källa: Egna beräkningar baserade på uppgifter från Source OECD och Eurostat.

Not: Uppgifter saknas för Bulgarien, Cypern, Estland, Lettland, Litauen, Malta, Rumänien och Slovenien.

Historiska orsaker till skillnader mellan länderna⁵

Som framgått av ovanstående redovisning så är det mycket stora skillnader mellan olika medlemsländer i fråga om hur långt utbyggd barnomsorgen är och hur mycket resurser som satsas på barnomsorg. Dessa skillnader beror ofta på historiska faktorer, såsom t.ex. vilken roll staten spelat och vilket inflytande religiösa samfund haft. Det är vanligt att kristna organisationer har erbjudit barnomsorg till åtminstone mindre bemedlade familjer. I några länder har staten motsatt sig att kyrkan ska få för stort inflytande över barnens fostran. I både Spanien och Frankrike har t.ex. staten erbjudit barnomsorg till i princip alla barn från cirka 4 års ålder. På så sätt har staten, på bekostnad av religiösa samfund, fått stort inflytande över barnens fostran. I dessa länder är barnomsorgen främst inriktad på utbildning av barnen och inte i första hand på barnpassning.

Vilken ideologi den politiska makten varit dominerad av har också spelat stor roll för hur dagens system ser ut. I Storbritannien, där stor tilltro satts till marknaden och föräldrarnas förmåga att veta vad som är bäst för barnen, har en mycket fragmenterad och diversifierad barnomsorgsmarknad vuxit fram med en stor andel vinstdrivande företag. I Tyskland å andra sidan tillåter inte lagstiftningen att offentliga medel finansierar vinstdrivande förskolor.

Skillnader i ländernas politiska organisation och konstitution har också betydelse för hur barnomsorgen utvecklats. I Tyskland som är starkt decentraliserat med självständiga stater och kommuner hindras stora landsomfattande reformer av att olika regioner har olika preferenser för hur barnomsorgen ska organiseras. Att Tyskland varit delat under många år har också satt tydliga spår i dagens system.

Före industrialiseringen fanns mycket litet behov av barnomsorg. I bondesamhällen jobbar både mannen och kvinnan vid gården och de yngsta barnen tas om hand gemensamt av familjens medlemmar. I samband med industrialiseringen blev det vanligt att mannen började jobba i industrin medan kvinnan tog hand om hemmet och barnen. I fattigare familjer var även kvinnan tvungen att ta ett förvärvsarbete för att klara familjens försörjning. I dessa familjer lämnades barnen i bland helt ensamma under dagarna. I Storbritannien som industrialiserades tidigt blev det ett socialt problem att barnen inte hade någon som tog hand om dem under dagarna. Både staten och välgörenhetsorganisationer började därför att erbjuda barnpassning

för de allra fattigaste familjerna redan i slutet av 1800-talet. I många länder har denna ekonomiska modell, där mannen förvärvsarbetat och kvinnan tagit hand om barn och hem, fått starkt fäste och blivit dominerande under mycket lång tid. I Skandinavien, som industrialiserades relativt sent och som tidigt började en omstrukturering till en tjänsteproducerande ekonomi, fick inte denna modell lika starkt fäste. I takt med att tjänstesektorn har ökat i hela Europa har det blivit viktigare att kvinnor deltar på arbetsmarknaden.

I Sverige som var mycket sent med att erbjuda barnomsorg har fokus legat på att underlätta för kvinnor att förvärvsarbeta. I Sverige och i övriga Skandinavien har man också tagit upp de pedagogiska idéer och ambitioner som funnits sedan lång tid bland mer välbeställda familjer i t.ex. Tyskland och Storbritannien.

Kvinnors önskan att få utbilda sig och att göra karriär har fått stort inflytande på barnomsorgspolitikerna i hela Europa. Detta tillsammans med ett stort samhällsekonomiskt behov av fler kvinnor på arbetsmarknaden har gjort att de flesta reformer inom barnomsorgen idag handlar om att underlätta för kvinnor att arbeta. I många länder är uppfattningen att moderns vård och omsorg är nödvändig för barnens utveckling och välbefinnande mycket stark. I Spanien uttrycker många kvinnor en önskan om att få kunna vara hemma med barnen när de är små. Samtidigt så uttrycker andra kvinnor en önskan om att få delta på arbetsmarknaden på lika villkor som män. Denna konflikt mellan moderna och traditionella värderingar samt konflikten mellan hur stort ansvar staten ska ta relativt familjerna själva, dominerar barnomsorgspolitikerna i många av EU:s medlemsländer.

EU har satt upp mål för öka tillgängligheten till barnomsorg och arbetskraftsdeltagandet i stora delar av unionen. De flesta länder verkar också arbeta mot dessa mål och antalet barnomsorgsplatser har vuxit dramatiskt i många länder under det senaste decenniet.

Varje land har sin egen historia, konstitutionella struktur, ideologiska prägling, traditioner och ekonomiska utmaningar som lett fram till vitt skilda sätt att organisera barnomsorg på. I det följande ges en kortfattad redogörelse för hur barnomsorgen är organiserad i tre av EU:s största

länder: Tyskland, Storbritannien och Spanien.

Syftet med detta är att ge en lite bättre förståelse för hur olika barnomsorger organiseras och vad som präglar situationen samt vilka utmaningar enskilda länder kan stå inför.

---

⁵Detta stycke baseras på Blackburn (2006) och Scheiwe och Willekens (2009).

Barnomsorg i Tyskland⁶

Tyskland består av 16 delstater och ansvaret för barnomsorg ligger på delstatsnivå. Grova ramar och riktlinjer kan fastställas på federal nivå men delstaterna bestämmer själva i hög grad om såväl lagstiftning som implementering och utveckling av barnomsorg. Även om delstaterna självständigt kan organisera barnomsorg finns det stora likheter mellan delstaterna och i viss utsträckning så går Tyskland mot en mer enhetlig barnomsorgsstruktur. Det senaste årtiondet har karaktäriserats av en kraftig ökning av tillgängligheten i barnomsorgen, både avseende antalet platser och antalet timmar som erbjuds varje barn. Även om ansvaret för barnomsorg är kraftigt decentraliserat så finns en politisk vilja att hitta samarbeten mellan de olika nivåerna och mellan kommuner och delstater.

Det är mycket stora skillnader i barnomsorg mellan öst och väst. I före detta Östtyskland är barnomsorgen mycket mer välutbyggd än i det som tidigare var Västtyskland. Den obligatoriska skolan börjar när barnen är sex år. I genomsnitt så är 93 procent av barnen mellan tre och sex år inskrivna i formell barnomsorg, medan för barn under tre år så är siffran endast 18 procent. Muehler (2008) rapporterar att för barn under 2 år så deltog, år 2007, i genomsnitt 37 procent av de yngre barnen i barnomsorg i före detta Östtyskland, medan motsvarande siffra endast var cirka 8 procent i Västtyskland.⁷ Även för de äldre barnen är skillnaderna stora. I öst deltar nära 100 procent av de äldre barnen i någon form av förskoleverksamhet.

Att skillnaderna mellan öst och väst blivit så stora beror naturligtvis på att såväl politiken som det ekonomiska systemet varit helt olika. I öst har kvinnor förväntats delta på arbetsmarknaden, medan barnen tagits omhand av staten. I väst har staten varit mindre inblandad i utformandet av barnomsorgen, medan religiösa och andra frivilligorganisationer varit aktiva aktörer i tillhandahållandet av barnomsorg.⁸

I väst förekommer flera olika former av barnomsorg, men den vanligaste formen är den som kallas Kindergarten. Kindergartens tillhandahåller oftast barnomsorg högst sex eller sju timmar per dag under skoldagar. Andra typer av barnomsorg är t.ex. elterninitiativen och tagesmutter. Det förstnämnda är ofta en form av föräldrakooperativ som vanligtvis bildats för att föräldrarna har särskilda önskemål om verksamhetens inriktning och pedagogik. Tagesmutter motsvaras av Sveriges familjedaghem eller dagmammor. Eftersom både antalet platser och antalet timmar för barnomsorg är begränsade är det svårt för kvinnor med barn att delta fullt ut på arbetsmarknaden.

I öst domineras barnomsorgen av krippen och ganztagskindergarten. Krippen är för barn under tre år och tillhandahålls av lokala myndigheter. Ganztagskindergarten är till för barn mellan tre och sex år och tillhandahålls både av lokala myndigheter och privata organisationer och finansieras huvudsakligen med offentliga medel. Både krippen och ganztagskindergarten är öppna för barnen hela dagarna. Under de senaste åren har även åldersintegrerade förskolor så kallade kindertagesstätten blivit populära. I dessa vistas alla barn från två år till skolålder tillsammans.

Föräldrarna betalar en del av kostnaderna för all offentligt subventionerad barnomsorg. Avgifterna varierar beroende på familjernas inkomst och det finns särskilda bidrag för de med väldigt låga inkomster. Ungefär 30 procent av kostnaderna täcks av avgifter som föräldrarna betalar, vilket ungefär motsvarar genomsnittet i EU. Det förekommer även privata vinstdrivande förskolor. I de flesta delstaterna är det dock inte tillåtet att ge verksamhetsbidrag till vinstdrivande förskolor. Det innebär att föräldrarna får stå för hela kostnaden själva och att vinstdrivande förskolor får mycket svårt att konkurrera med statliga eller ideella förskolor. En ny lag som trädde i kraft 2009 ger dock ökad möjlighet till offentliga subventioner till privata förskolor. Vilken betydelse denna lag kommer att få återstår att se. De vinstdrivande förskolorna beräknas ha cirka 1 procent av marknaden i Tyskland.

För de flesta tjänsterna inom barnomsorg i Tyskland ställs formella behörighetskrav. För de yngsta barnen krävs normalt en tvåårig utbildning på gymnasienivå, samt ett års praktik. För de äldre barnen, vilka i större utsträckning deltar i undervisning, ställs högre krav på utbildning hos personalen. Tre års utbildning på yrkeshögskola kompletterat med ett års praktik är vanligast. Den kraftiga decentraliseringen av barnomsorgen i Tyskland gör att det är svårt att beskriva vilka regler som gäller för gruppstorlekar och personaltäthet. Det verkar dock ovanligt med gruppstorlekar som överstiger 25 barn.

Bristande tillgång till barnomsorg anses vara en av orsakerna till lågt barnafödande, bristande deltagande bland kvinnor på arbetsmarknaden, men även till svaga studieresultat för utsatta barn. Under det senaste årtiondet har de olika federala regeringarna prioriterat en utbyggnad av barnomsorg för barn under tre år. Målsättningen är i linje med Barcelonamålen – 30 procent av de yngre barnen ska ha en barnomsorgsplats till 2013.

Men utvecklingen hindras till viss del av att den federala regeringen saknar makt att fullt ut påverka utvecklingen eftersom de självständiga delstaterna både lagstiftar och bestämmer hur de vill organisera barnomsorgen.

---

⁶Detta stycke baseras huvudsakligen på Europeiska kommissionen (2002), OECD (2006), Bahle (2008), Evers m.fl. (2005), Muchler (2008), och Wrohlich (2005). För en djupare analys av svenska företags möjligheter på den tyska barnomsorgsmarknaden se Almedar (2009).

⁷Hur stor andel barn som är inskrivna i barnomsorg kan inte direkt jämföras mellan olika källor eftersom både vilka former av barnomsorg som räknas och vilka metoderna som använts för att beräkna siffrorna, varierar.

⁸Sett över hela Tyskland så täcker offentligt tillhandahållen barnomsorg cirka 37 procent av marknaden, icke-religiösa organisationer cirka 25 procent och religiösa organisationer 37 procent av marknaden.

Barnomsorg i Storbritannien⁹

Storbritannien skiljer sig från sina europeiska grannar i det att staten traditionellt har haft mycket liten inblandning i utformandet av barnomsorg. En stor del av barnomsorgen i Storbritannien tillhandahålls därför av privata organisationer, både ideella och vinstdrivande. Marknaden är mycket fragmenterad och det finns inget privat företag som är dominant på marknaden. Obligatorisk skolgång börjar när barnen fyllt fem år. Bland barn i åldrarna tre till fem år är 89 procent inskrivna i någon form av formell barnomsorg. Bland de yngre barnen är siffran 33 procent. För alla barn under fem år är det dock vanligt att de endast tillbringar ett fåtal timmar per dag i gruppledd barnomsorg, typiskt sett tre. Det gör det svårt för framförallt kvinnor att kombinera barn med ett heltidsarbete. För att klara detta är det vanligt att pussla med flera former av barnomsorg samtidigt. Det är t.ex. brukligt att ”barnflickor” anlitas för barnpassning när barnen inte deltar i förskoleverksamhet.

I England ansvarar Department of Health för barnomsorg, medan Nordirland, Skottland och Wales har egna nationella myndigheter som sköter uppgiften. Här redogörs främst för situationen i England, som även utan sina unionsgrannar sannolikt uppvisar flest olika former av barnomsorg i Europa. Ofsted (the Office for Standards in Education, Children’s Services and Skills) ansvarar för kontroll och reglering av barnomsorg och förskola.

De offentliga subventionerna av barnomsorg är ytterst begränsade och riktas framförallt till undervisning av tre till fem år gamla barn, samt som stöd till de barn vars föräldrar måste arbeta för att klara försörjningen. Barnomsorgen varierar mycket både med avseende på kvalitet och pris. För de som önskar och har råd finns förskolor med goda resurser, höga ambitioner och välutbildad personal.

Det existerar idag en mängd olika former av barnomsorg i England. Flera av dem har funnits sedan lång tid tillbaka och kommit till i en tid då England var en industrination. Två viktiga grundantaganden är att barnens mamma anses vara bäst lämpad att ta hand om sina barn medan mannen får stå för försörjningen av familjen, och att barnomsorg främst anses vara en privat angelägenhet och inget som samhället förväntas tillhandahålla. Utifrån detta har ett mycket diversifierat system för barnpassning och utbildning av barn vuxit fram. Terminologin varierar både över tid och rum, vilket gör det svårt att på ett enkelt och övergripande sätt ge en rättvisande bild av hur barnomsorgssituationen i England ser ut.

I bättre bemedlade familjer har det sedan en längre tid tillbaka funnits en efterfrågan på kvalificerad pedagogisk undervisning av barnen. Så kallade pre-schools eller play-schools, bildades redan i början av 1900-talet och är fortfarande en viktig form av barnomsorg. I dag ligger dessa play-schools ofta nära barnens hem och syftar till att ge dem social träning och utbildning under lekliknande former. Aktiviteterna organiseras normalt i pass om cirka tre timmar, några dagar per vecka och en förälder eller annan vuxen är med barnen hela tiden. Denna typ av play-school utgör därför ingen barnpassning utan är till för att ge barnen stimulans och bättre förutsättningar för lärande och utveckling. Barnen som deltar i verksamheten är oftast i åldrarna två till fyra år. Gruppstorlekarna är vanligtvis mellan 10 och 20 barn. Ofsted som övervakar verksamheten i play-schools, har satt ett tak på 26 barn per grupp. Det vanligaste är att play-schools följer skolans terminer och lov.

Parallellt med framväxten av play-schools, så växte även en annan form av barnomsorg fram för de barn vars mamma var tvungen att arbeta för att försörja familjen. Under 30-talet etablerades flera nursery schools, vilka erbjöd barnpassning medan föräldrarna vanligtvis jobbade i städernas fabriker. Antalet nursery schools har successivt ökat liksom deras resurser och pedagogiska ambitioner. Idag är nurseries den form av barnomsorg som mest liknar svenska förskolor. De arrangeras av privata aktörer, lokala myndigheter, frivilligorganisationer och i vissa fall av arbetsgivare. Även om vissa nurseries tar emot barn från två års ålder är det vanligast att barn mellan tre och fyra år deltar i verksamheten. De flesta nurseries har plats för mellan 25 och 40 barn som delas in i mindre grupper. Föräldrar kan normalt låta sina barn delta i statliga nurseries verksamhet ett par timmar per dag. Verksamheten är då ofta kraftigt subventionerad eller helt avgiftsfri för föräldrarna. För de som önskar fler timmar barnomsorg finns privata alternativ. Dessa kan ofta bli mycket dyra. Att ha två barn i barnomsorg som möjliggör heltidsarbete kan kosta så mycket som 200.000 kronor eller mer per år. Privata nurseries som följer en reglerad läroplan kan få offentliga bidrag till verksamheten. Dessa täcker dock ofta bara en liten del av kostnaderna.

I England är det vanligt att kvinnor inte arbetar alls eller deltidsarbetar när barnen är små. För att få tillvaron att gå ihop så kombineras ofta olika former av barnomsorg. Medan barnen kanske spenderar några timmar i ett nursery kompletteras barnpassning ofta av en nanny/babysitter som tar hand om barnen i barnens eget hem eller tar med dem på aktiviteter såsom t.ex. play-schools.

Ytterligare en vanlig form av barnomsorg utgörs av childminders som motsvaras av Sveriges familjedaghem eller dagmammor. Många childminders följer en statligt reglerad plan för sin verksamhet.

Dessa kan ta emot upp till sex barn inklusive sina egna barn. Föräldrarna avtalar tillsammans med en childminder om vistelsetider och priser. Det är vanligt att childminders är flexibla och erbjuder barnpassning även på kvällar eller helger.

Trots att man i Storbritannien har valt att låta barnomsorg vara en huvudsakligen privat angelägenhet, så har barnomsorgspolitik blivit viktigare under de senaste två decennierna. 1998 lanserade Labour ett omfattande program, kallat Sure Start, för att öka tillgänglighet och kvalitet i barnomsorg, framförallt i områden med mindre bemedlade familjer. Både i valen 2004 och 2010 framstod barnomsorgsfrågor som viktiga. Idag har alla tre- och fyraåringar rätt till 12,5 timmar fri förskoleundervisning i veckan, 28 veckor per år. Labour förespråkar ökad statlig finansiering och utbyggnad av barnomsorg, medan de konservativa främst vill bistå föräldrar med skatterabatter utan att styra vilken form av barnomsorg de väljer att använda sig av.

---

⁹Detta stycke baseras huvudsakligen på uppgifter från Brittiska myndigheters hemsidor, Europeiska kommissionen (2002), OECD (2006), och Penn (2009).

Barnomsorg i Spanien¹⁰

Under Francos tid vid makten i Spanien startades utbyggnaden av förskolor med ett tydligt syfte att ge barnen utbildning, men det var först efter Francos död 1975 som utbyggnaden tog fart på allvar. Den katolska kyrkan som är en viktig aktör inom utbildningsväsendet i Spanien, och som driver många skolor, har ett starkt intresse av att barn under skolålder ska delta i undervisning. Den katolska kyrkan har därför arbetat för att den spanska staten ska finansiera förskolor men låta privata organisationer driva dem. Både Franco och den katolska kyrkan har huvudsakligen haft intresse av att påverka barnens uppfostran snarare än att göra det möjligt för föräldrar att kunna kombinera familj med arbete. Detta kan förklara varför de spanska förskolorna är inriktade på utbildning och inte i första hand på barnpassning åt föräldrarna.

Under Francos tid var Spanien starkt centralstyrt. Efterföljande regeringar har sedan genomfört omfattande decentraliseringsreformer. I mitten av 90-talet fick Spaniens autonoma regioner ökat ansvar för barnomsorg. Tidigare var de ansvariga för barnomsorg för barn i åldrarna tre till fem år, men ansvaret utsträcktes nu till att gälla även de yngre barnen.¹¹ Reformen föregicks av rapporter om otillräcklig tillgång till barnomsorg och var ett försök att öka tillgången till adekvat barnomsorg. Enligt den statistik från Eurostat som redovisats i Figur 3 så var 91 procent av barnen i åldern tre till fem år inskrivna i någon form av formell barnomsorg år 2006. Bland de yngre barnen var siffran 39 procent. Detta visar att jämfört med andra EU-länder så har Spanien lyckats få en relativt hög andel barn i barnomsorg. Enligt dessa uppgifter har endast fyra EU-länder en högre andel av de yngre barnen i formell barnomsorg. Uppgifter från andra källor tyder dock på att det är betydligt färre än 39 procent av de yngre barnen som deltar i formell barnomsorg. I en genomgång av tillgång till barnomsorg i Spanien redovisar Baizán (2009) att år 2007 deltog i genomsnitt endast 19,9 procent i formell barnomsorg i denna åldersgrupp.¹² Skillnaderna mellan de olika regionerna beskrivs som enorma. I vissa regioner är mindre än 3 procent inskrivna, medan den högsta siffran, 48,1 procent, redovisas för regionen País Vasco.

Trots att en relativt stor del av barnen deltar i formell barnomsorg, så är det förhållandevis få kvinnor som deltar på arbetsmarknaden. Detta kan delvis förklaras av att barnomsorgen huvudsakligen är utformad som utbildning, snarare än omsorg. Vistelsetiderna i förskolorna är för korta eller passar inte de tider som gäller på den spanska arbetsmarknaden. De flesta förskolor är öppna från cirka åtta på morgonen till fyra

eller fem på eftermiddagen, men en vanlig arbetsdag slutar för de flesta inte före klockan sex på kvällen. Detta gör att föräldrarna behöver komplettera med ytterligare barnomsorg om de ska kunna ha normala arbeten.

De offentliga subventionerna är ur ett EU-perspektiv jämförelsevis låga (se Figur 4) och föräldrarna betalar en stor del av sina inkomster i barnomsorgsavgifter (se Figur 5). Utbudet av offentlig barnomsorg är på många håll begränsat. Föräldrarna kan då i stället överväga privata alternativ som dock ofta är betydligt dyrare. I Spanien liksom i många andra EU-länder är efterfrågan på barnomsorg större än utbudet. I första hand önskar föräldrarna tillgång till fler timmar barnomsorg eller en plats i, de för föräldrarna billigare, offentliga förskolorna.

I Spanien skiljer man på förskolor för de yngsta barnen (noll till tre år) och för de något äldre barnen (tre till sex år). För de yngsta är gruppstorlekarna begränsade till 20 barn per grupp medan för de äldre gäller ett tak på 25 barn per grupp. I båda åldersgrupperna ställs formella behörighetskrav på personalen. För tre-, fyra- och femåringarna så är förskolan öppen för alla och föräldrarna betalar en inkomstrelaterad avgift motsvarande upp till 20 procent av kostnaderna för en barnomsorgsplats. För de yngre barnen kan föräldrarna få en skatterabatt, under förutsättning att deras inkomster överstiger en viss nivå. Förskolor för de yngre barnen arrangeras främst av lokala myndigheter men en liten del drivs också i privat regi. Dessa förskolor håller normalt öppet under en större del av dagen. Liksom för de yngre barnen drivs förskolorna för de något äldre barnen huvudsakligen i offentlig regi. Öppettiderna är kortare och påminner till stor del om skoldagar. Sett över ett år så förekommer flera lov och längre ledigheter. De förskolor som drivs i privat regi erhåller ett bidrag från det offentliga. Det är dock oklart i vilken utsträckning vinstdrivande företag verkar på marknaden eller om de är berättigade till offentligt stöd.

För de yngre barnen finns det även så kallade guarderías infantlies laborales, vilket kan liknas vid de öppna förskolor som finns i Sverige. Någon förälder eller annan vuxen följer med barnen till ett center där barnen kan leka och umgås med andra barn. Dessa drivs ofta i privat regi och har långa öppettider, ofta hela dagarna.

Utbyggnaden av barnomsorgen har starkt politiskt stöd från både konservativa och socialdemokratiska partier. I takt med att kvinnors intressen fått starkare genomslag i politiken försöker partierna att fånga kvinnors röster bland annat genom att

öka tillgängligheten till barnomsorg. Samtidigt så hindras utbyggnaden av barnomsorg för de yngsta barnen av allmänt utbredda uppfattningar (bland både män och kvinnor) att mamman är mest lämpad att ta hand om barnen när de är små. I andra hand bör en annan kvinna t.ex. mormor eller farmor hjälpa till med de yngsta. I mer välbeställda familjer är det också vanligt att någon utomstående kvinna anlitas för hjälp med hushållssysslor, inklusive barnpassning.

---

¹⁰Detta avsnitt baseras huvudsakligen på uppgifter från Bahle (2008), Baizán (2009), Europeiska kommissionen (2002), OECD (2006) och Valiente (2009).

¹¹Den obligatoriska skolan börjar när barnen är sex år gamla.

¹²Även Valiente (2009) redovisar betydligt lägre siffror än Eurostat för barn under tre år. Det är dock svårt att säga vad skillnaderna beror på. Flera orsaker till skillnaderna är möjliga. Det kan t.ex. bero på att formell barnomsorg definierats olika, missrapportering till EU eller att siffrorna är framtagna med olika metoder.

Avslutande ord

Denna redogörelse för hur barnomsorgsmarknaden ser ut inom EU har visat att det finns ett starkt politiskt intresse av att bygga ut och öka tillgänglighet och kvalitet inom barnomsorgen. I många länder finns dock betydande kulturella, politiska, och institutionella hinder måste överkommas för att Barcelonamålen ska uppnås. I många länder pågår för närvarande en kraftig utbyggnad av barnomsorgen, medan andra länder arbetar med att anpassa systemet så att det ska bli lättare för framförallt kvinnor att delta på arbetsmarknaden.

Svenska företag som erbjuder barnomsorgstjänster bedöms ha mycket goda möjligheter att etablera sig på den växande europeiska marknaden. Marknaden är redan i dagsläget mycket stor och växer kraftigt. Årligen omsätts uppskattningsvis mer än 137 miljarder euro.

De uppgifter som presenterats i denna studie har visat att det finns mycket stora skillnader i hur marknaden ser ut och fungerar i de olika länderna. I vissa länder så som t.ex. Tyskland är det i dagsläget svårt för vinstdrivande företag att konkurrera med existerande barnomsorgsformerna eftersom offentliga medel inte kan användas för att subventionera barnomsorg som drivs i vinstsyfte. Om detta hinder kommer att kvarstå eller tas bort, så som skett i t.ex. Sverige är svårt att säga om. I andra länder som t.ex. Storbritannien är det fritt fram för vinstdrivande företag att bedriva barnomsorg. Förhoppningsvis är de uppgifter som presenterats till hjälp för att förstå hur marknaderna ser ut och ge en viss förståelse för varför det ser ut som det gör och vart utvecklingen är på väg.

Summary in English

This report presents an overview of the child care markets in the European Union. It shows that the different countries have organised child care in very different ways. In some countries, especially in the old member states, child care is widely available, at least for children above three years. In other countries families may face considerable difficulty finding child care for their children.

The European Union has set up targets for child care availability for 2010 in the Barcelona objectives. For children between 3 years and school age, 90 percent should be enrolled in formal child care. For the younger children the corresponding target is set at 30 percent. Few countries have succeeded to fulfil the objectives, but many have started extensive programs aiming at making child care more accessible to parents who wish to combine family with a regular employment. Eight countries: Belgium, Denmark, France, Germany, Ireland, Italy, Spain, and Sweden have enrolment rates that meet or exceed the target for children above 3 years. Even among these countries, availability in terms of the number of hours parents are offered child care for their children is often insufficient and an obstacle for women who want a full time employment. The target for the younger children is fulfilled for nine countries: Belgium, Denmark, France, Luxembourg, Netherlands, Portugal, Spain, United Kingdom, and Sweden.

The Swedish child care market has recently made for-profit companies eligible for public funding. As a consequence, these companies have grown quickly and in 2009 about 9 percent of all children in child care attended services provided by for-profit companies. These companies now face the opportunity to provide their services also on the fast growing European market. Estimates provided in this report shows that the child care market in the European Union is worth at least 137 billion euros. The five largest countries in the European Union: Germany, France, Italy, Spain, and the United Kingdom, account for about 80 percent of total amount spend on child care in the European Union.

However, to succeed on the European market an understanding of the country specific contexts is essential. This report have presented comparable statistics on the number of children in the child care age, enrolment rates, public and parental spending as well as estimates of market values for most of the countries in the European Union.

The child care systems in Germany, United Kingdom and Spain has been described in more detail. These three countries serve to show the great diversity in the way child care systems are organised within the union. Special emphasis has been

put in describing historical reasons for the character of the current systems. It is notable that child care emerged very late in Sweden as compared to for instance the United Kingdom and France. The reason for this seems to be found in the late transition from an agricultural to an industrial economy in Sweden. The fast growth of the child care system in Sweden since the 70s is likewise partly driven by the rapid transition into a service producing economy, with higher demands on female labour force participation.

The current political debate surrounding future directions for child care is similar in many countries. Economic and demographic challenges speaks in favour of extending child care, while concerns about effects of not letting the mother care for the children speaks against increasing availability and hours of institutionalized child care. Constitutional and ideological differences between countries are, however, also important for an understanding of where specific countries are heading. For instance in Germany, the independent states are responsible for child care, which makes it difficult for the federal government to make dramatic changes in child care provision. In United Kingdom, on the other hand, child care has traditionally not been seen as state matter. This has, however, partly changed during the last decade. In sum, it seems as if there is substantial political support for increasing child care availability within the European Union.

Referenser

Almedar, A (2009), "Tyskland som exportmarknad för barnomsorg", Almega och Debatteringen.

Blackburn, Philip (2006), "Child care services in the EU – What future?", European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.

Europeiska kommissionen (2008), "The implementation of the Barcelona objectives concerning childcare facilities for pre-school-age children", Commission staff working document.

Europeiska kommissionen (2002), "Feasibility study on the availability of comparable child care statistics in the European Union", Eurostat working papers.

Bahle, T (2008), "The state and social services in Britain, France and Germany since the 1980s", European Societies, vol 10, s 25–47.

Bahle, T (2009), "Public child care in Europe: Historical trajectories", in Scheiwe & Willekens (2009).

Baizán P (2009), "Regional child care availability and fertility decisions in Spain", Demographic Research vol 21, s 803–842.

d'Addio, A. C. & M. M. d'Ercole (2005), "Trends and determinants of fertility rates: The role of policies", OECD Social, employment and migration working papers, no. 27, OECD Publishing.

Evers, A, J Lewis & B Riedel (2005), "Developing child-care provision in England and Germany: Problems of governance", Journal of European Social Policy, vol. 15 s 195–209.

Europeiska kommissionen (2010), "Europa 2020: En strategi för smart och hållbar tillväxt för alla" Meddelande från kommissionen.

Lundin, D, E Mörk & B Öckert (2008), "How far can reduced childcare prices push female labour supply?", Labour Economics, vol 15, s 647–659.

Muehler, G (2008), "Institutional childcare – An overview of the German market", ZEW discussion paper no. 08-077.

Mörk, E, A Sjögren & H Svaleryd (2009), "Cheaper child care, more children", IFN working paper series no. 782.

OECD (2006a), "Starting strong II: Early childhood education and care", Paris: OECD Publishing.

OECD (2006b), "Babies and bosses: Reconciling work and family life – A synthesis of findings for OECD countries", Paris: OECD Publishing.

OECD (2007), "Benefits and wages 2007 OECD Indicators", Paris: OECD Publishing.

OECD (2009), "Doing better for children", Paris: OECD Publishing.

Penn H (2009), "Public and private: The History of early education and care in the United Kingdom", in Scheiwe & Willekens (2009).

Scheiwe, K & H Willekens (redaktörer) (2009), "Child care and preschool development in Europe: Institutional perspectives", New York: Palgrave Macmillan.

Skolverket (2010), "Barn och personal i förskola hösten 2009", Promemoria.

Valiente C (2009), "Child care in Spain after 1975: The educational rationale, the catholic church, and women in civil society", in Scheiwe & Willekens (2009).

Wrohlich, K (2005), "The excess demand for subsidized child care in Germany", IZA discussion paper no. 1515.

ALMEGA

ALMEGA

Almega – Sveriges största arbetsgivar- och branschorganisation för tjänsteföretag – är en förbundsgrupp som har cirka 10 000 medlemsföretag med sammanlagt 500 000 anställda. Medlemsföretagen representerar ett 60-tal branscher inom den svenska tjänstenäringen.

Almega är den största förbundsgruppen inom Svenskt näringsliv.

www.almega.se